

Mystiset heimot -polku

Kenelle: 3–4.lk

Oppiaineet: ympäristö- ja luonnontieto, musiikki, äidinkieli

Kesto: 75–90 min

Yleistä polusta ja ennakkovalmistelut:

Mystiset heimot -polku on suunniteltu **opettajan ohjaamaksi** omatoimiseksi museovierailuksi Lapin maakuntamuseon perusnäyttelyssä. Polkuun voi halutessaan sisällyttää ennakko- ja jälkitehtävät koulussa.

Arktikummin **luokkahuone** ja siellä oleva **peda-kaappi** on **varattava ennen** tulevaa vierailua Arktikummin asiakaspalvelusta (p. 016-322 3260). Opettajan tulee **tutustua työpajan sisältöön, peda-kaapin aineistoon** ja museon **perusnäyttelyyn ennen** varsinaista museovierailua. Varmista asiakaspalvelusta, että luokkahuone on vapaana tutustumiskäynnilläsi.

Opettajan ennakkovierailu sekä varsinainen museovierailu ovat maksuttomia Rovaniemen alueen kouluille ja päiväkodeille.

Polun sisältö ja tavoitteet:

Oppimispolun pohjana toimivat vanhat uskomukset Suomessa eläneistä muinaisista heimoista. Näiden heimojen esi-isät ovat olleet uskomusten mukaan hirvi, karhu, joutsen ja mahdollisesti hylje. Polku perehdyttää oppilaat elämyksellisellä tavalla näihin eläimiin ja muinaisiin aikoihin, jolloin eläimien ja ihmisten koettiin olevan yhtä sukua. Polulla sekoitetaan faktaa ja fiktiota.

Oppilaat toimivat polulla heimojen jäseninä. Tarinallisten ja toiminnallisten tehtävien kautta oppilaat pääsevät muun muassa luomaan heimonsa tunnuslippaleen ja testaamaan eläinten äänien tuntemustaan. Tehtävät vahvistavat oppilaiden vuorovaikutustaitoja ja rohkaisevat luovuuteen.

Polku tukee opetussuunnitelman tiedollisia ja taidollisia sisältöjä muun muassa 3.–4.-luokkalaisten ympäristö- ja luonnontiedon (erilaiset metsät, niiden kasvit ja eläimet), musiikin sekä äidinkielen (erilaiset ilmaisuleikit, runot, perusteleminen) oppiaineissa.

Ennakkotehtävä

Kerro oppilaille, että olette menossa museovierailulle. Siellä tutustutte eri eläimiin.

Miettikää yhdessä **missä lauluissa, taideteoksissa, yritysten tuotemerkeissä on mainittuna tai kuvattuna karhu, hirvi, joutsen ja hylje?** Voitte kerätä vastaukset liitutaalulle.

Pohtikaa myös yhdessä, **miksi näiden eläimien kuvia tai nimiä on käytetty niin paljon erilaisissa lauluissa, taideteoksissa ja tuotemerkeissä?**

Ohjeet polkuun:

1. Ennen museovierailua kertaa oppilaille, miten museossa käyttäytyään. Ilmoita saapumisestanne museoon Arktikumin asiakaspalvelutiskillä. Jättäkää päällysvaatteenne ja laukunne naulakkoon tai lukittuihin kaappeihin.
2. Siirry oppilaiden kanssa Arktikumin luokkahuoneeseen. Asiakaspalvelutiskiltä tullaan avaamaan teille ovi. Sieltä saat myös avaimen peda-kaappiin.
3. Ota luokkahuoneessa sijaitsevasta peda-kaapista polulle tarvittava *Mystiset heimot* -laukku, paperia ja luokkakokoasi vastaava määrä heimokortteja ensimmäistä heimoihin jako -tehtävää varten. Jokaista heimoa kohden on seitsemän korttia eli yhteensä 28 kappaletta. *Jos luokassasi on esimerkiksi vain 20 oppilasta, ota heimokortteja tasaisesti niin, että jokaista korttia on 5 kappaletta. Näin heimoista tulee samankokoiset. Huomaa ottaa mukaasi erityisesti kuvalla merkitty heimokortti, joka on päällikkökortti. Laita kortit *Mystiset heimot* -laukusta löytyvään purkkiin.*

Varmista, että *Mystiset heimot* -laukussa on myös lyijykyniä ja valmiita vastauslomakkeita 3. tehtävään. Lisää näitä tarvittaessa peda-kaapista.

Kaapissa on myös opettajan kansio, josta löytyy muun muassa polun kulkuohjeet ja näyttelysalikartta.

4. Siirrykää luokkahuoneesta Arktikumin alakerrassa sijaitsevaan Lapin maakuntamuseon näyttelysaliin.
5. Käykää sisään museon perusnäyttelyyn Perä-Pohjola-osaston ovista eli keskimmäisistä näyttelysalin ovista. Näyttelyn kartta on viimeisellä sivulla.
6. Noudata polulle laadittuja ohjeita.
7. Käytyänne polun pysäkit läpi, muista palauttaa *Mystiset heimot* -laukku, heimokortit ja opettajan kansio niille merkittyyn paikkaan peda-kaapissa. Lukitse kaappi ja palauta peda-kaapin avain asiakaspalvelutiskille. Sammuta valot ja lukitse myös luokkahuoneen ovi lähtiessänne.

Ainutlaatuisia hetkiä museossa!

Mystiset heimot -laukun sisältö

- Neljä pussia, joissa on heimotunnukset jokaiselle heimolle:
 - 7 kpl karhunkynsikorua karhuheimolle
 - 7 kpl sulkakorua joutsenheimolle
 - 7 kpl sarvikorua hirviheimolle
 - 7 kpl jääpalakorua hyljeheimolle
- heimoihin jako -purkki 1. tehtävään (heimokortit lisätään purkkiin ennen polkua)
- karhun, ahman ja hirven jälki -kuvat 3. tehtävään
- eläintenääni-moniste opettajalle
- vastauslomakkeita 3.tehtävään oppilaille
- 4 kpl kirjoitusaluslustoja
- soittimet 2. tehtävään:
 - hyljeheimo: sadekeppi ja kellopeleli
 - joutsenheimo: triangeli ja vibratone
 - karhuheimo: ukkosrumpu ja rytmikapulat
 - hirviheimo: tamburiini ja kastanjetit

Peda-kaapissa on myös opettajan kansio, jossa ohjeet polulle sekä näyttelysalikartta. Sieltä löytyy myös kyniä ja paperia sekä tarvittaessa lisää vastauslomakkeita 3. tehtävään.

Polun kulkuohjeet

1. TEHTÄVÄ: HEIMOIHIN JAKO

- Pyydä oppilaita istumaan näyttelysalikarttaan merkittyyn paikkaan.
- Pyydä oppilaita sulkemaan silmänsä. Johdattele oppilaat aikamatkalle seuraavalla tarinalla:

"Istumme kallioisella merenrantapenkereellä. Alkukesän aurinko lämmittää kasvoja. Puiden oksat huojuvat hiljaisessa tuulessa. Joka puolella, minne vain katseensa kääntää, näkyy metsää, suota tai taivaan sinisyyttä heijastelevaa merta. Metsien kätköissä kulkee hirvien huomaamattomia polkuja. Vaikka hirvi onkin iso, se pystyy lymyämään metsissä näkymättömissä. Vielä syvemmillä metsien siimeksessä voi kohdata karhun, kunnioitetun metsän valtiaan. Kaukaa kuuluu joutsenten kaikuva huuto. Pian ylitse lentäekin Lappiin kesää viettämään tullut joutsenpariskunta. Joutsenet laskeutuvat läheiselle metsälammelle, minne ne ovat pesänsä rakentaneet. Kaukana meren ulapalla näkyy matala luoto. Sinne on kiivennyt hylje soman poikasensa kanssa päivää paistattelemaan.

Hieman kauempaa rannasta, metsän suojasta kuuluu tulen rätinää ja puheensorinaa. Paisetetun kalan tuoksu leijuu sieraimiin. Ollaan kivikautisen heimon asuinsijoilla kauniina kesäisenä päivänä. Lapinmaan vähälukuiset ihmiset elävät pieninä heimoina siellä täällä laajassa erämaassa. Heimot elävät luonnon kanssa sopusoinnussa. He uskovat luonnossa oleviin henkiin ja jumaliin. Heimojen esi-isien uskotaan olevan eläimiä. Niiden mukaan Lapissa asuvat eri heimotkin ovat saaneet nimensä.

Nyt te kaikki olette jonkin kivikautisen heimon jäseniä. Tulette jakaantumaan neljään eri heimoon, joiden esi-isinä ovat karhu, hirvi, hylje tai joutsen."

- Johdantotarinan jälkeen kerro oppilaille seuraava tehtävänanto:

Jokainen oppilas käy nostamassa yksitellen heimoihin jako -purkista yhden kortin, jossa on jokin heimon esi-isä-eläimeen liittyvä tieto. Hän lukee ääneen kortin muille ja pohtii sen perusteella, mihin heimoon (hirvi, hylje, joutsen, karhu) hän luulee kuuluvansa. Oppilaan täytyy sanoa vastauksensa ääneen. **Kortin toisella puolella olevasta sanasta ei tarvitse vielä välittää, eikä sitä tarvitse lukea ääneen muille.** Kortteja ei anneta vielä opettajalle takaisin, vaan ne pidetään seuraavaa tehtävää varten itsellä. Jos oppilas ei tiedä oikeaa vastausta, saavat muut oppilaat auttaa häntä.

Kun oppilas tietää oikean heimoeläimensä, opettaja ojentaa oppilaan kaulaan heimon tunnuksen. Pyydä oppilasta istumaan lattialle heimojakojen mukaan. Opettajan kansiosta löydät oikeat vastaukset heimokorttien väittämiin.

Hirviheimon tunnus on sarven kappale. Hyljeheimon tunnus on jääpala. Joutsenheimon tunnus on valkoinen sulka. Karhuheimon tunnus on karhunkynsi.

- Kun jokainen oppilas on saanut heimotunnuksensa ja löytänyt heimonsa, kysy oppilailta, kellä on kortissaan keltaisen lehden kuva. Ne, joilla on kuva kortissaan on valittu heimo-neuvostoissa heimonsa päälliköiksi.

2. TEHTÄVÄ: HEIMOJEN TUNNUSKAPPALE

- Pysykää vielä hetken aikaa samalla paikalla kuin 1. tehtävässä.
- Kerro oppilaille seuraava tarinallinen tehtävänanto:

”Nyt teidät on jaettu heimoihin. Heimollanne on oma tunnus, joka kertoo esi-isästänne ja siitä, että eläinten ja ihmisten suku on yhtä. Esi-isä on myös heimon suojelija, jota kunnioitetaan. Heimo on valmistautumassa juhlaan. Kyseessä on jokavuotinen juhla, joka vietetään kesän alkamisen kunniaksi. Juhlassa on tapana esittää heimon tunnuskappale. Joka vuosi se on uusi ja sitä harjoitellaan ahkerasti ennen juhlaa. Kappaleessa kerrotaan usein heimon esi-isästä, hänen ominaisuuksistaan, elinympäristöstään tai elintavoista. Kappaleessa voidaan kertoa myös heimosta ja heimon elämästä.”

Nyt teidän on keksittävä heimona yhdessä teille tunnuskappale. Kappale voi olla joko laulu, runo tai räppi. Kääntäkää korttinne ympäri. Sen toisella puolella on sanoja, joita tulisi käyttää kappaleessa.

Jokainen heimo saa kaksi soitinta, joilla on tarkoitus kappaleen lomassa kuvata esimerkiksi heimoeläimen ääntelyä tai liikkumista. Soittimilla ei ole tarkoitus yhtäjaksoisesti säestää kappaletta vaan käyttää ainoastaan tehosteena. Käsitelkää soittimia varovasti. Joihinkin soittimiin on merkitty käyttöohjeita.

Soittimet:

hyljeheimo: sadekeppi ja kellopeleli

joutsenheimo: triangeli ja vibratone

karhuheimo: ukkosrumpu ja rytmipalikat

hirviheimo: tamburiini ja kastanjetit

Etsikää näyttelysalista oma heimoeläimenne. Kappaleet suunnitellaan oman heimoeläimen edessä tai alapuolella. Kappaleen työstämiseen on varattu aikaa noin 10 minuuttia. Kappaleen ei tarvitse olla kestoiltaan pitkä. Kappaleen tekemisen jälkeen jokainen heimo esittää kappaleensa muille heimoille oman heimoeläimensä edessä.

Päälliköt saavat käydä hakemassa minulta heimonsa soittimet, kirjoituslupaan, paperin ja lyijykynän kappaleen suunnittelua ja kirjoittamista varten. Päälliköt myös palauttavat tehtävän jälkeen minulle heimonsa kortit sekä soittimet hyvässä kunnossa. Päällikkö pitää vielä seuraavaa tehtävää varten kirjoituslupaan ja lyijykynän heimollaan. Heimo saa myös pitää tunnuskappalepaperinsa.

- Kappaleiden esittämisen jälkeen kerää päälliköiden tuomat soittimet ja kortit laukkuun.
- Siirrykää eläinpäävitriinille. (ks. näyttelysalikartta)

3. TEHTÄVÄ: METSÄN ELÄINTEN ÄÄNIEN JA JÄLKIEIN TUNNISTUS

- Pyydä heimoja asettumaan kaareen eläinpäävitriinin eteen sinun ja tietokonenäytön taakse.
- Kerro oppilaille seuraava tarinallinen tehtävänanto ja anna heimoille yksi valmis vastauslomake:

”Metsien helmassa asuville heimoille luonto ja sen eläimet ovat kaikki kaikessa. Luonnon raaka-aineista valmistetaan mestarillisesti työkaluja, vaatteita ja käyttöesineitä. Luonnosta ammennetaan myös kaikki ravinto: marjoja ja sieniä keräillään, kalastetaan sekä erilaisia eläimiä joko pyydetään ansoilla tai metsästetään keihäin tai nuolin. Jokapäiväinen selviytyminen luonnossa vaatii hyvää eläinten ja materiaalien tuntemusta. Ennen ensimmäiselle metsästysretkelle lähtöä on osattava tunnistaa eläinten ääniä ja jälkiä. On tiedettävä, kuuluuko ääni tai jälki pedolle vai vaarattomalle eläimelle.”

Soitan teille nyt seitsemän eri eläimen ääninäytteen sekalaisessa järjestyksessä. (Näytä eläinpäävitriinistä samalla oppilaille eläimet. Apuna sinulla on laukusta löytyvä ohje, johon on merkitty punaisella kyseiset eläimet: joutsen nro 1, hiiripöllö nro 3, naali nro 4, kettu nro 6, metsähänhi nro 8, susi nro 9 ja riekko nro 19)

Teidän täytyy heimona tunnistaa tai arvata äänet ja kirjoittaa vastauspaperinne viivoille numeroin oikea soittojärjestys.

Tämän jälkeen saatte tunnistaa kolmen eläimen tassun jäljet. Vastausrivit tarkistetaan yhdessä lopuksi. Heimopäällikkö merkkää vastauslomakkeeseen, kuinka monta oikeata vastausta heimo sai.

Jaa jokaiselle heimolle yksi vastauslomake laukusta.

- Peitä parhaasi mukaan tietokoneen näyttö, etteivät oppilaat näkisi, missä järjestyksessä soitat eläinten äänet. Näytöltä soitettavat eläinten äänet näet samasta ohjelapusta, jota käytit, kun osoitit oppilaille eläinpäävitriinistä kyseiset eläimet. Pidä itse mielessä, missä järjestyksessä aiot soittaa äänet.

Ennen jokaisen äänen soittamista, kerro oppilaille, monenhenko äänen soitat. (”Ääni 1, ääni 2, ... ääni 7”)

- Äänten kuunteluttamisen jälkeen ota laukusta kuvat kolmen eläimen jäljistä. Kuvat on numeroitu valmiiksi yhdestä kolmeen. Näytä ne oppilaille järjestyksessä. Pyydä oppilaita merkitsemään numerot paperiin.
- Voit käydä vastauksen läpi niin, että annat oppilaille oikean rivin suoraan tai soitat äänet uudestaan soittojärjestyksessä ja pyydät jokaista heimoa vuorotellen sanomaan vastauksen. Jos heimon vastaus on väärin, saavat muut heimot kertoa oman vastauksensa.

- Kysy lopuksi, kuinka monta oikeaa vastausta, mikäkin heimo sai. Se heimo, joka sai eniten oikeita vastauksia saa ensimmäisen esitysvuoron seuraavassa tehtävässä, toiseksi eniten vastauksia saanut saa toisen esitysvuoron jne.
- Pyydä heimopäälliköitä palauttamaan sinulle lyijykynät, kirjoitusaluslat ja vastauslomakkeet.

4. TEHTÄVÄ: HEIMON ESINE

- Pysykää vielä hetken aikaan samalla paikalla kuin 3. tehtävässä.
- Kerro oppilaille seuraava tarinallinen tehtävänanto:

”Muinaisilla ihmisillä oli rikas esinemaailma. Koristautuminen liuskerenkailla tai meripihkahelmillä ei ollut harvinaista. Jokaisella arvonsa tuntevalla heimolla oli myös heimolle satoja tai tuhansia vuosia kuulunut heidän esi-isänsä jättämä tärkeä esine.”

Etsikää rauhallisesti juoksematta täältä museon kolmesta näyttelysalista, jokin esine, jonka voisitte kuvitella olevan teidän heimonne tärkeä esine. Esine saa olla mikä tahansa esine ja sen nimen ja käyttötarkoituksenkin saatte keksiä uudelleen. Esineen etsimiseen on varattu aikaa noin 5–10 minuuttia.

Lopuksi saatte esitellä oman heimonne esineen toisille heimoille. Teidän tulee kertoa esineenne nimi ja se, miten heimo käyttää esinettä.

- Heimojen esineen esittelyn jälkeen kerro lopuksi oppilaille seuraava lopputarina:

”Sulkekaa silmänsä ja kuunnelkaa. Vielä metsät humisevat tuulella ja soilla soi hyttysten ininä. Jos oikein tarkasti kuuntelette, hiljaisuuden takaa kuuluu tuttua hurinaa ja jossain mättään takana pirisee. Autotien humina kuuluu etäältä ja marjastaja vastaa mättään takana kännykkään. Läheiseltä laavulta kuuluu tulen rätinää ja makkaran tuoksu kantautuu nenään. On aika palata tähän päivään. Vaarojen ja tunturien rinteillä lasketellaan ja joen rantaan on noussut kaupunki. Heimoja ei enää ole Lapissa, mutta yhä voimme kuulla joutsenen laulun ja nähdä hirven kaluaman mäntytaimikon. Hyljettä ei enää Lapista löydy, mutta karhu vielä majailee korpjen siimeksessä.”

- Pyydä heimopäälliköitä keräämään heimojäseniltään tunnuskorut ja palauttamaan ne opettajalle.
- Palatkaa yhdessä Arkikumin luokkahuoneeseen.
- Tarkista, että Mystiset heimot -laukussa on kaikki tavarat ja että se on järjestyksessä. Laita laukku kaappiin sekä heimokortit ja opettajan kansio niille merkityille hyllyille. Tarkista samalla, että myös kaappi jää hyvään järjestykseen. Lukitse peda-kaappi, sammuta valot lähtiessänne luokkahuoneesta ja paina ovi lukkoon. Palauta peda-kaapin avain Arktikumin palvelutiskille.

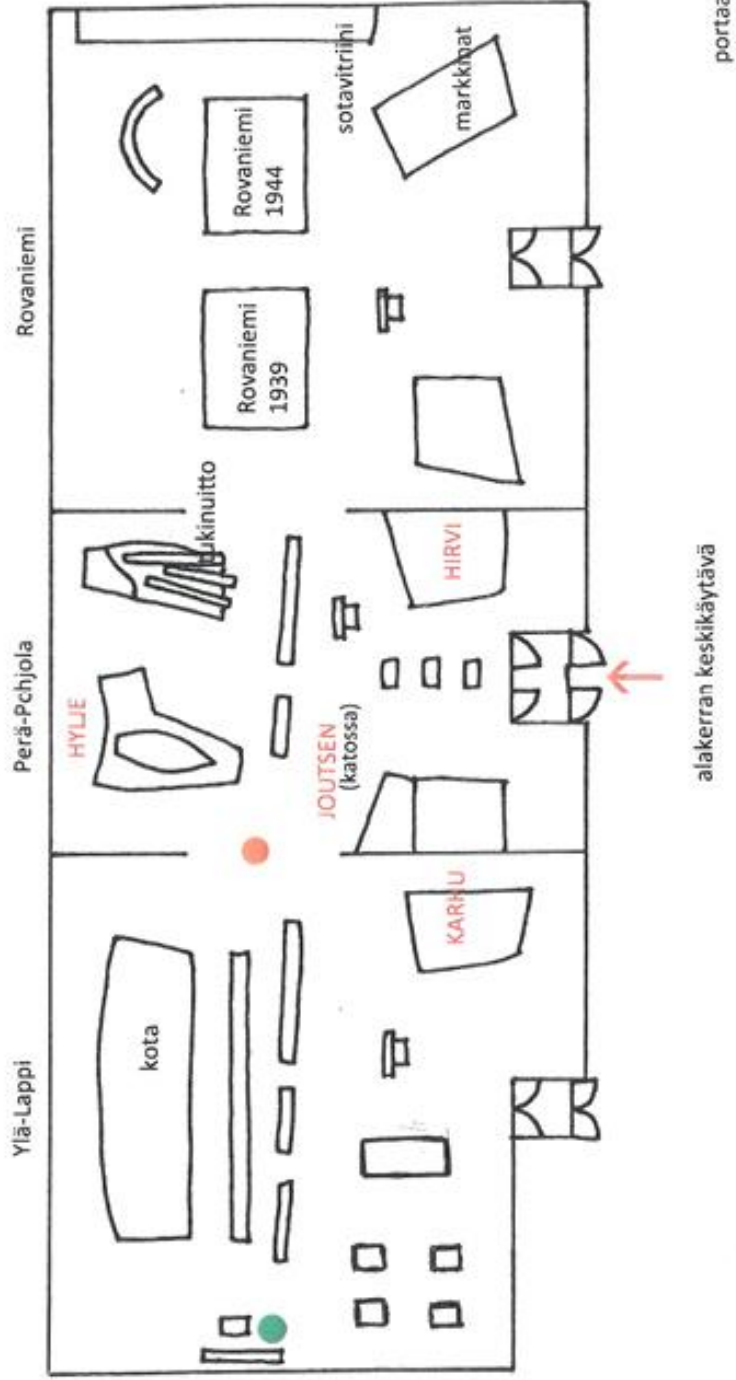
Jälkitehtävä

Jälkitehtävää varten tarvitsette punaista sormiväriä ja paperia.

Voit kertoa oppilaille, että muinaisina aikoina Suomessa ihmiset maalasivat punamullalla kallioille kuvia muun muassa eläimistä, ihmisistä, veneistä. Suurin kalliomaalauskenttä Suomessa löytyy Etelä-Savon Ristiinan kunnasta, jossa on yhteensä 65 kalliomaalauksia.

Maalatkaa sormivärein erilaisia kalliomaalauksia. Oppilaat voivat halutessaan signeerata maalauksensa kämmentensä jäljellä.

Mystiset heimot -polku

● Aloituspaiikka: heimoihin jakaminen

● Eläinpäävitrini: eläinten äänien ja jätkien tunnistaminen